

**HAZIRLAYAN
AVUKAT ATILLA COŞKUN**

**YENİ BİR TÜRKİYE İÇİN
ANAYASA
ÖNERİSİ**

92-2103

**İYİ HAYATLIK PARTİSİ
İSTANBUL İL YAYINLARI- 2**

T.B.M.M

DDC:
YER: 92-2103
YIL:
CLT:
KSM:
KOP:
DEM: 92-4373

KÜTÜPHANESİ

HAZIRLAYAN
AVUKAT ATILLA COŞKUN

YENİ BİR TÜRKİYE İÇİN
ANAYASA
ÖNERİSİ

SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ
İSTANBUL İL YAYINLARI - 2
Baskı Hazırlık: Bilal Özdemir
Grafik Art 522 87 43
Basım yeri ve yılı: Alner Ofset - Ocak 1992

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

YURTTAŞ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ ANAYASASI

BAŞLANGIÇ

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

MADDE 1. Devletin şekli

2. Cumhuriyetin nitelikleri
3. Devletin yapılanması ve temel özellikleri
4. Egemenlik
5. Yasama yetkisi
6. Yürütme görevi
7. Yargı yetkisi
8. Anayasanın üstünlüğü
9. Demokrasi ilkesi

İKİNCİ KISIM

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

10. Hak ve özgürlüklerin niteliği ve korunması
11. Hak ve özgürlüklerin kullanılması
12. Eşitlik

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

13. İnsanlık onuru
14. Yaşama, özgürlük ve güvenlik hakkı
15. Özel yaşamın korunması hakkı
16. Seyahat ve yerleşme özgürlüğü
17. Düşünce ve inanç özgürlüğü
18. Basın yayın özgürlüğü
19. Toplanma ve gösteri hakkı
20. Örgütlenme özgürlüğü
21. Hak arama özgürlüğü
22. Dilekçe hakkı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR

23. Ailenin korunma hakkı
24. Mülkiyet ve miras hakkı
25. Serbest girişim hakkı
26. Çalışma hakkı
27. Sendika ve toplu sözleşme hakkı
28. Sosyal güvenlik ve sağlık hakkı
29. Çevrenin ve tüketicinin korunması
30. Eğitim ve öğretim hakkı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

31. Yurttaşlık
32. Seçme ve seçilme hakkı
33. Siyasi parti kurma hakkı
34. Kamu hizmetleri girme
35. Yurt savunması

ÜÇÜNCÜ KISIM
CUMHURİYETİN TEMEL KURULUŞU
BİRİNCİ BÖLÜM
YASAMA

36. Yasama organları
- A. Türkiye Temsilciler Meclisi
37. Kuruluşu
38. Görev ve yetkileri
- B. İl Genel Meclisi
39. Kuruluşu
40. Görev ve yetkileri
41. Yasama organlarının üyelerinin seçimi
42. Seçimlerin gözetim ve denetimi
43. Yasama organları üyeleri
44. Yasama organlarının çalışması

İKİNCİ BÖLÜM
YÜRÜTME

45. Yürütmenin kuruluşu
- A. Merkezi Kuruluş
1. Cumhurbaşkanı
46. Seçimi ve tarafsızlığı
47. Görev ve yetkileri
48. Sorumluluğu
49. Cumhurbaşkanına vekillik etme
50. Görevinin sona ermesi
2. Başbakan

51. Atanması

52. Görev, yetki ve sorumlulukları

Bakanlar Kurulu

53. Kuruluşu

54. Görevi, yetkisi ve sorumluluğu

B. Yerinden yönetim kuruluşu

1. Vali

55. Seçimi ve tarafsızlığı

56. Görev ve yetkileri

57. Sorumluluğu

58. Valiye vekillik etme

59. Görevinin sona ermesi

2. İl Yönetim Kurulu

60. Kuruluşu

61. Görev ve yetkileri

62. İl Yönetim Kurulunun görevinin sona ermesi

3. İlçe ve Köy Yönetim Kurulları

63. Seçimi ve görevleri

4. Belediyeler

64. Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi

5. Kamu niteliğindeki kuruluşlar

65. Kuruluş, görev ve işleyişi

Yürütmenin Çalışma Esasları

1. Yönetim görevinin genel ilkeleri

66. Yönetmelikler

67. Yasaya aykırı emir

68. Yargı yolu

- 69. Açıklık
- 70. Bütçe
- 71. Vergi
- 2. Yönetim görevinin özel düzenleme ve ilkeleri
 - 72. Silahlı kuvvetler
 - 73. Kolluk kuvveti
- 3. Olağanüstü yönetim ilkeleri
 - 74. Olağanüstü hal uygulaması
 - 75. Sıkıyönetim

ÜÇÜNCÜ SÖLÜM

YARGI

A.Genel Hükümler

- 76. Yargı organlarının bağımsızlığı
- 77. Yargıçlık ve savcılık teminatı
- 78. Yargıçlık ve savcılık mesleği
- 79. Duruşmanın açık ve kararların gerekçeli olması
- 80. Mahkemelerin kuruluşu
- 81. Askeri yargı

B. Yüksek Mahkemeler

- 82. Yargıtay
- 83. Danıştay
- 84. Uyuşmazlık Mahkemesi

C. Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kurulu

- 85. Kuruluşu
- 86. Görev ve yetkileri

D. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

87. Üyelerin seçimi
88. Üyeliğın sona ermesi
89. Görev ve yetkileri
90. Yargılama ve çalışma usulü
91. Anayasa Mahkemesinin Kararları
92. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve çalışmaları

DÖRDÜNCÜ KISIM

SON HÜKÜMLERİ

93. Anayasanın değiştirilmesi
94. Başlangıç ve kenar başlıkları
95. Anayasanın yürürlüğe girmesi

SUNUŞ

Toplumumuzun çok kısa bir tarih dilimi içerisinde çok sayıda anayasa tüketmiş olduğu bilinen bir gerçektir.

İlk anayasanın tarih sahnesine çıkmasından bugüne, beş ayrı anayasayı geride bırakmış bulunuyoruz. Sonuncusu olan 1982 Anayasası, her ne kadar yürürlükte ise de, bir çok yönü ile kadükleşmiş, yani fiilen aşılmıştır. Bu anayasanın da vadesinin dolduğu anlaşılmaktadır.

1982 Anayasası, devleti "kutsal" sayan bir anlayışın ürünüdür. Kişi hak ve özgürlüklerini değil, devleti ve devlet otoritesini koruma altına alan, toplumun gelişme dinamiklerini baskı altında tutan bir siyasal rejimi öngörmektedir.

Böyle bir anayasanın, Türkiye Cumhuriyetini ve toplumumuzu Yirmibirinci Yüzyıla taşıyabilmesi mümkün görünmüyor.

Öte yandan, çağımız dünyasının yaşamakta olduğu köklü değişme ve gelişmeler, 1982 Anayasası gibi otoriter anayasalar bir yana, klasik hak ve özgürlükleri en gelişkin koruma sistemleriyle güvence altına alan Batı Avrupa Toplumlarının ulusal anayasalarını bile eskitmiştir.

Toplumsal yaşamın her alanındaki gerilimlerin gerçek nedeni olan 1982 Anayasasının tümüyle kaldırılması ve yeni bir anlayışla hazırlanacak yeni bir anayasanın yürürlüğe konulması kaçınılmaz olmuştur.

Bu noktada, üzerinde durulması gereken temel sorun, yeni anayasanın nasıl bir anlayışla oluşturulacağıdır.

Uzun ve zorlu sosyal mücadeleler tarihinin günümüz insanlığına bıraktığı tartışılmaz ölçüde genel kabul gören değerler

sistemi ve tüm dünya ölçeğinde; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve diğer pek çok alanda yaşanan entegrasyon süreci, yeni anayasa anlayışının çerçevesini çizmektedir.

İnsanlık, tüm kazanım ve birikimiyle, tek bir hukuk sistemini, ortak dünya hukukunu, oluşturma sürecine girmiştir. Ulusal anayasalar ve iç hukuk kuralları, giderek artan bir hızla, dünya hukuku ile bütünleşmek, onun parçaları olmak durumuyla karşı karşıyadırlar. Kısacası, Evrensel Hukukun ulusal sınırları silikleşmektedir.

Uluslarüstü yapılanmaların yada birliklerin oluşması ve özellikle de hukukun üstünlüğü ilkesinin, giderek daha çok benimseniyor olmasıyla birlikte, ulusal devletlerin küçülmesi, otoritelerini yitirmeye başlamaları, bu sürecin diyalektik sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunun bir başka anlamı da; hukukla çizilen katımcı demokrasinin giderek en yaygın bir biçimde yaşanabileceği, yeni yapılanmaları taşıyan yeni bir dünya, önümüzdeki yüzyılın gündemine girmiş bulunuyor.

İşte, yeni anayasanın ve çağdaş anayasa anlayışının, böylesine geniş bir perspektifi içermesi gerekiyor. Kuşkusuz, içinde yaşadığımız şu tarih diliminde, bilinen pekçok nedenle, hiç bir anayasa metninin sürecin niteliğine uygun ideal bir yapılanmayı taşıyabilmesi olanaklı görünmüyor. Ancak, yeni bir anayasa metninin, çağdaş gelişmeye uyumlu dinamikleri ya da öğeleri bünyesine alması, önemli bir adım sayılabilir.

Ve bu bağlamda eklemek gerekir ki, ulusal ölçekteki merkezi devlet yapılarını koruyan tüm anayasalar geçici nitelik taşımaktadırlar. O anayasalardan geriye kalacak olan, herhalde, hak ve özgürlüklere ilişkin değer sistemleridir.

Demek ki, verili koşullardaki anayasalar, insanlığın ortak değerlerini içeren özgürlük ve demokrasi yasaları olarak biçimlenmektedir. Devletin alabildiğine küçültülmesi, yasama ve yürütme erkinin alabildiğine yaygınlaştırılması, hukukun üstünlüğü ilkesinin ve insan haklarının uluslararası güvenlik sistemlerine bağlanması ve uluslararası topluluk, kurum yada kuruluşlarla en gelişkin birlik ilişkilerine olanak verecek yapıları içermesi, yeni ve çağdaş bir anayasada olması gereken temel özellikler olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumumuzun gereksinimi olan yeni anayasanın, tüm halk kesimlerinde tartışılması ve toplumsal iradenin ürünü olarak oluşması, kuşkusuz ki en doğrusudur.

Anayasanın oluşumuna katılım istekleri daha bugünden, kendini göstermektedir. Çeşitli siyasi partiler, demokratik kitle

örgütleri, sendikalar ve pek çok sivil toplum kuruluşları, yeni anayasa ilkeleri, hatta anayasa metinleri hazırlayan kamuoyunun tartışmasına sunmuş bulunuyor.

Bu metinlerin ve metinlerde yer alan yaklaşım biçimlerinin pek çoğunun, yeni anayasanın oluşumuna önemli katkıları olacağı tartışmasızdır.

Ne ki, bugüne değin hazırlanmış olan anayasa metinlerinin büyük bir çoğunluğu, klasik anayasa anlayışları temelinden hareket etmektedir. Örneğin, bu yasalar, yasama ve yürütme yetkilerini yaygınlaştırmayı düşünmedikleri gibi, cumhuriyetin devlet yapısını ulusçuluk yaklaşımından da arındıramamışlardır. Öte yandan, toplumumuzun, uluslararası topluluklara, kurum yada kuruluşlara katılımına olanak verici net bir düzenleme içermemektedirler (bu konuda, yalnızca SHP'nin "Anayasa Temel İlkeler Önerisi"nde görece bir açılım yapılmıştır.

Yalnızca bir tartışma zemini olabilmesi bakımından, bu küçük broşürümüz içinde yer alan "Türkiye Cumhuriyeti Yurttaş Hak ve Özgürlükleri Anayasası" taslak metnini kamuoyuna sunuyoruz.

Taslak önerimiz, 1961 Anayasası'nın genel planına uygun bir sistematikte düzenlenmiştir; Başlangıç, Genel Esaslar, Hak ve Özgürlükler ile Cumhuriyet Temel Kuruluşları ve bu bağlamda da Yasama, Yürütme ve Yargı erkine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Taslak önerinin hazırlanması sırasında da kaynak olarak, 1961 Anayasası'nın geçerliğini koruyan hükümleri ile İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Nihai Belgesi, Avrupa Birliğinin Anayasal Temelleri kapsamındaki Temel Hak ve Özgürlükler Bildirgesi, Avrupa Sosyal Şartı ve nihayet Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı adlı belgelerden yararlanılmıştır.

Bu belgelerde yer alan insan hak ve özgürlükleri, sözcükleri itibariyle de aynen alınmıştır. Ve ayrıca, söze konu sözleşmelerin temel anlayış biçimlerine ve öngördükleri hak ve özgürlükleri koruma sistemlerine bağlı kalmıştır. Tüm haklar dokunulmaz sayılmıştır.

Taslak önerimiz, "ulus-devlet" anlayışına dayalı bir sistemi redetmekte ve toplumumuzun çeşitli ulus, ulusal azınlık yada çeşitli etnik kökenlerden oluşmakta olduğu gerçeğini kabul ile, yurttaş tanımı, egemenlik anlayışını, düşünce açıklama özgürlüğünü, eğitim ve öğretim yada siyasal parti kurma hakkı ve ilgili pekçok konuyu, bu çerçevede ele almaktadır.

Öte yandan, üniter devlet yapısı temel alınmıştır. Taslak önerisinde; devletin, demokratik, laik, sosyal ve hukukun üstünlüğüne bağlı bir cumhuriyet olduğu belirtilmiştir.

"Demokrasi ilkesi" özgün bir madde olarak anayasaya dahil edilmiş, yasama ve yürütme yetkisi, il ölçeğine kadar yaygınlaştırılmıştır. Devletin toplumsal yaşamdaki ağırlığı azaltılmış, olduğunca küçültülmesi amaçlanmıştır. Ancak, hukukun üstünlüğü temelinde yargının bütünlüğü ve özerkliği, bağımsız bir bütçe yapısı ile birlikte korunmuştur.

Yasama organlarımlca usulüne uygun olarak onaylanan insan hakları sözleşmelerinin anayasa hükmü kazanarak yürürlüğe gireceği ilkesi benimsenmiştir. Böylelikle, iç hukukumuzun, insan haklarının gelişimine koşut bir yapılandırılmaya sokulması amaçlanmıştır.

Ve ayrıca, gerek başlangıç bölümünde, gerekse egemenlik hakkına ilişkin madde kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası topluluklara, kurum yada kuruluşlara katılmasına olanak veren bir düzenleme getirilmiştir.

Önceki anayasalarda yer alan "Diyamet İşleri Başkanlığı", "Milli Güvenlik Kurulu" gibi kurum ve kuruluşlara yer verilmiş, yurt savunmasını ödev gören ve o nedenle de zorunlu askerlik gibi kimi düzenlemeler de kaldırılmıştır.

Üniversitelerin YÖK aracılığı ile yürütme erkine bağlanması gibi kimi düzenlemelere ise yer verilmemiştir.

Taslak önerimiz, hak ve özgürlüklere ilişkin genel sınırlama anlamında bir düzenlemeye yer vermemiş yalnızca adli soruşturmalara bağlı olarak; kişi özgürlüğünü, amaçla uygun bir süre için, özel yaşamın korunması hakkını da aynı çerçevede sınırlanabileceklerini kabul etmiştir. Öte yandan, toplanma ve gösteri yada örgütlenme özgürlükleri de şiddete başvurulması halinde sınırlanmıştır. Anayasadaki tüm sınırlamalar bunlardan ibarettir. Ve nihayet, taslak önerisi, "İnsanlık onuru" kavramına yer vermekte, ölüm cezası kabul etmemektedir v.b.

Anayasa doksanbeş maddeden oluşmaktadır. Anayasaların ilkesel düzeyde insan hak ve özgürlüklerini açıklayan kısa metinler olarak hazırlanması, herhalde en doğrusudur. Ne ki, insan hak ve özgürlüklerinin güvence sistemlerine bağlanması, devletin küçültülmesi, yasama ve yürütmenin hukuksal denetim altına alınması gereksinimi bu konudaki duyarlılığımız.

Taslak önerimizin kısa olmasının önünde engel oluşturmuştur. Kuşkusuz, toplumumuzun demokratik geleceğinin yeterince köklü olmayışı, toplumsal kültür yapılanmamızın gelişme düzeyi ve de tarih boyu süregelen devletçi geleceğin toplum ya-

şamında bıraktığı derin izlerin taşıdığı olumsuzluk da bu sonucun doğmasına neden olmuştur.

Öte yandan, bu metinde pekçok hukuksal anlamda teknik hataların olabileceğini de söylemek gerekiyor. Çünkü, taslak öneri metninde, Anayasa Hukuku'muza yabancı pekçok ilke ve düzenleme yer almış, üstelik il parlamentosu yada il yönetim kurulu gibi yeni kurumlara da yer verilmiştir. Özellikle bu kurumların yetki sorunları, oldukça karmaşık bir nitelik göstermektedir. Bu tür hataların, tartışmaların gelişmesi ile giderilebileceği açıktır.

Başlamış bulunan ve giderek yükseleceğe benzeyen yeni anayasa tartışmaları sürecinde, toplumsal mutabakatın en uygun anayasayı yaratacağını ve buna inanmak gerektiğini düşünüyorum.

Bu metnin, tartışmalara yeni bir ufuk katması başlıca amacımızdır.

3 Ocak 1992

Av. Atilla Coşkun
SBP İstanbul İl Başkanı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
YURTTAŞ HAK VE ÖZGÜRLÜKLER
ANAYASASI

BAŞLANGIÇ

Tarihi boyunca pekçok uygarlığı ulus, ulusal azınlık yada etnik gruba yurt olmuş ve kurtuluş savaşı ile, toprakları üzerinde laik ve demokratik cumhuriyet geleneğinin ilk adımlarını atmış olan ülkemizin bu zengin birikimi ve gerçekliği ışığında;

Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşları olarak:

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, uluslararası hukuka saygılı, insan haklarına ve hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı dünya devletleri arasında eşit haklara sahip özgür ve egemen kişiliği ile yer aldığını,

Değişik ulus veya etnik köken ayrımlıklarının bilinciyle, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesine saygı temeli üzerinde, özgür, eşit ve kardeşçe ilişkiler içerisinde birlikte yaşamayı amaçladığımızı,

Değişik ulus ve etnik kökenlere dayalı kültürel çeşitliliğimizin, kültür dünyamızın zenginliğini oluşturduğunu ve yeni ve ortak toplumsal kültürümüzün vazgeçilmez ve dokunulmaz kaynakları olduğunu,

Yüzyıllar ötesinden gelen devlet geleneğinin, katılımcı demokrasi ilkeleri ve toplumun sivilleştirilmesi çerçevesinde köklü bir biçimde yeniden yapılandırılmasının gerekliliğini,

Türkiye Cumhuriyetinin, barış, güvenlik, insanlığın tüm sorunlarının paylaşılması, insani değerlerin ve doğal çevrenin ve ülke topraklarının bütünlüğü, sınırlarının dokunulmazlığı, karşılıklı egemenlik hakkına saygı, eşitlik ve demokrasi ilkeleri çerçevesinde, uluslararası alanda ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve benzeri konularda işbirliği ilişkilerinin geliştirilmesinin ve uluslararası topluluklarda, kurum ve kuruluşlarda yer almasının ve bu ilişkilerin sürekli üst birliklere ve boyutlara doğru yükseltilmesinin, çağdaş gelişmenin gereği olduğunu

Kabul ve ilan ederiz.

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

I . DEVLETİN ŞEKLİ

Madde 1 - Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II . CUMHURİYETİN NİTELİKLERİ

Madde 2 - Türkiye Cumhuriyeti, toprakları üzerinde yaşayan birlik ve bütünlüğü amaçlayan tüm ulus ve ulusal azınlıkların kendi özgür iradeleriyle gönüllülük, karşılıklı eşitlik ve dayanışma temelinde, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

III. DEVLETİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Madde 3 - Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bağımsız, özgür ve egemen bir devlettir.

Devletin birliği ve bütünlüğü esastır.

Başkent Ankara'dır

Resmi dili Türkçe'dir

Her yurttaş, kendini ana dili ile ifade etme hakkına sahiptir.

IV . EGEMENLİK

Madde 4 - Egemenlik, tüm yurttaşlarındır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye, ulusa, ulusal azınlığa veya sosyal bir sınıfa bırakılmaz.

Uluslararası topluluklara veya kuruluşa katılması halinde, egemenliğin kullanılması, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin diğer devletlerle eşitlik koşullarında ve özgür iradesiyle katılımcı demokrasinin ilkeleri çerçevesinde, ilgili uluslararası topluluk veya kuruluşun yetkili organları eliyle gerçekleştirilir.

V . YASAMA YETKİSİ

Madde 5 - Yasama yetkisi, halkın özgür iradesiyle genel oy esası ile seçtiği İl Genel Meclisi ve Türkiye Temsilciler Meclisi eliyle kullanılır.

Bu yetki, hiçbir biçimde hiçbir organa yada kurum veya kuruluşa devredilemez.

VI . YÜRÜTME GÖREVİ

Madde 6 - Devletin Yürütme görevi, yasalar çerçevesinde, Cumhurbaşkanını ve Bakanlar Kurulu; İllerde ise, Vali ve İl Yönetim Kurulu, Kaymakam ve muhtar tarafından yerine getirilir.

VII . YARGI YETKİSİ

Madde 7 - Yargı yetkisi, bağımsız Mahkemelerce kullanılır. Yargının birliğı esastır.

VIII . ANAYASANIN ÜSTÜNLÜĞÜ

Madde 8 - Yasalar Anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa, Yasama, Yürütme ve Yargı organlarını tüm kişi, kuruluş ve organları bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

IX . DEMOKRASİ İLKESİ

Madde 9 - Her türlü kamu kudreti Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının oluşturduğu halktan kaynaklanır ve hukuk devleti ilkesine uygun olarak kullanılır.

Her türlü kamu iktidarı doğrudan seçilmek yada doğrudan seçilmiş bir Meclise karşı sorumlu olmak zorundadır.

Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları ve on yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşayan ve Türkçe bilen yabancılar, doğrudan, gizli, özgür ve genel oyla ve nisbi temsil esasına göre yapılacak yasama organlarının, Vali, Kaymakam, Belediye Başkanı ve Belediye Meclislerinin, Muhtar ve Köy Meclislerinin seçimine katılma hakkına sahiptirler.

Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşları ve on yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşayan Türkçe bilen yabancılar, Anayasada öngörülen koşullarla seçmen ve aday olmakta eşittirler.

Anayasanın demokrasi ilkesi hakkındaki bu hükümleri de değıştirilemez ve değıştirilmesi teklif edilemez.

İKİNCİ KISIM

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

I . HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN NİTELİĞİ VE KO-

RUNMASI

Madde 10 - Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir.

Devlet, kişinin hak ve özgürlüklerini, kişi huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak suretle sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.

Kişi hak ve özgürlükleri, Anayasa ile güvence altına alınmıştır.

Anayasada sayılan ve tanımlanan hak ve özgürlükleri genişleten ve geliştiren uluslararası antlaşma ve sözleşmeler, Türkiye Temsilciler Meclisi tarafından usulüne uygun olarak onaylanmalarıyla birlikte Anayasa hükmü kazanarak yürürlüğe girerler.

II . HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KULLANILMASI

Madde 11 - Hak ve özgürlüklerin kullanılması yasa ile düzenlenir.

Yasa, Anayasanın çeşitli hükümlerinde öngörülen sınırlamalar dışında, hak ve özgürlükleri sınırlandıramaz ve hiçbir biçimde özüne dokunamaz.

Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerden hiçbiri, insan hak ve özgürlüklerini veya nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ve demokrasi ilkesini, dil, ırk, ulus, ulusal azınlık, sosyal sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak ortadan kaldırmak amacı ile kullanılamaz.

Anayasanın hiçbir hükmü, ulusal yada uluslararası hukukun, insan hak ve özgürlüklerine ilişkin uluslararası antlaşma ve sözleşmelerin sunduğu korumanın sınırlandırılması yada onun kendi gelişmesini engelleyecek biçimde yorumlanamaz.

III . EŞİTLİK

Madde 12 - Herkes, hukuk ve yasa önünde eşittir.

İrk, renk, cinsiyet, dil, din, politik yada başka her türlü düşünce, toplumsal yada sosyal köken, bir ulusal azınlığa mensup olma, servet, doğum yada başka bir nedene bağlı olarak hiçbir biçimde ayrımcılık yapılamaz.

Hukuk ve Yasa önünde, özellikle iş, eğitim, sosyal koruma ve mesleki eğitim alanlarında ve aile yaşamında, Kültürel ve Siyasal etkinliklere katılmada kadın erkek eşitliği sağlanır.

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

I . İNSANLIK ONURU

Madde 13 - İnsan onuru dokunulmazdır.

Kimsese işkence yapılamaz, insanlık dışı yada aşağılayıcı ceza veya işlem uygulanamaz.

II . YAŞAMA, ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI

Madde 14 - Herkes, yaşama, özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir.

Ölüm cezası verilemez.

Kişi özgürlüğü, yalnızca adli kovuşturmanın gerektirdiği yakalama ve tutuklama halinde sınırlanabilir.

Yakalama, ancak suçüstü halinde yapılabilir. Yakalanan kişinin en çok yirmidört saat içinde yargıç önüne çıkarılması, yakalanan kişinin susma ve bir avukatın yardımını isteme hakkının tanınması zorunludur.

Tutuklama, suçun işlendiğinin açık kanıtlarının bulunması halinde ancak yargıç kararı ile gerçekleşir. Kimse, hazırlık soruşturması sırasında dört aydan, son soruşturma sırasında ise altı aydan çok tutuklu tutulamaz; bu sürelerin dolması ile kendiliğinden serbest bırakılır.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, avukatı ile serbestçe görüşebilir. Görüşmenin gizliliği esastır.

Haksız olarak yakalanan veya tutuklanan kişilerin göreceği her türlü zarar Devletçe ödenir.

III . ÖZEL YAŞAMIN KORUNMASI HAKKI

Madde 15 - Herkes, kişiliğini geliştirme ve saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Özel yaşamın gizliliğine dokunulamaz, kimsenin üstü, özel eşyası aranamaz.

Konuta dokunulamaz, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Herkes, haberleşme özgürlüğüne sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Özel yaşamın gizliliği, konut dokunulmazlığı ve haberleşme özgürlüğü, adli kovuşturmanın gerektirdiği durumlarda yasanın açıkça gösterdiği ve demokratik hukuk düzeninin gereklerine aykırı olmayacak ölçüde ve gerektirici amaçla sınırlı ve uyumlu olarak, ancak usulüne uygun verilmiş yargıç kararı ile sınırlanabilir.

IV . SEYAHAT VE YERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ

Madde 16 - Herkes, ¼lke içinde ve dışında ¼zg¼rce seyahat etme ve dilediği yerde yerleşme hakkına sahiptir.

V . DÜŞÜNCE VE İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ

Madde 17 - Herkes, düşünce ve kanaat ¼zg¼rl¼Đüne sahiptir; düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka yollarla, tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Herkes, vicdan ve dini inanç ve kanaat ¼zg¼rl¼Đüne sahiptir.

VI . BASIN YAYIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Madde 18- Herkes, tek başına veya toplu olarak basın ve yayın hakkına sahiptir. Her ne nedenle olursa olsun, basın ve yayın hakkı engellenemez ve sınırlanamaz, sans¼r konulamaz.

VII . TOPLANMA VE GÖSTERİ HAKKI

Madda 19 - Herkes, ¼nceden izin almaksızın, barıŐıl toplantı, gösteri ve y¼r¼y¼Ő hakkına sahiptir.

Bu hakkın ¼zg¼rce kullanılmasını engelleyici veya zorlaŐtırıcı yada etkisizleŐtirici koŐullar ve kayıtlar konulamaz, ¼nlemler alınmaz.

VIII . ÖRG¼TLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Madde 20- Herkes, ¼nceden izin almaksızın, baŐkalarıyla birlikte, barıŐıl ve demokratik nitelikte olmak ¼zere, politik, sendikal ve diğer sivil ¼rg¼tleri kurmak ve onlara ¼ye olmak da içinde, ¼rg¼tlenme hakkına sahiptir.

Kimse, meslek kuruluşları dışında, herhangi bir ¼rg¼te ¼ye olmaya veya ¼yeliĐini s¼rd¼rmeye zorlanamaz.

Şiddet nitelikli eylemlerde bulunmadıkça, hiçbir ¼rg¼t kapatılamaz, faaliyetten alıkonamaz. Şiddet nitelikli eylemleri nedeniyle bir ¼rg¼t¼n kapatılması veya faaliyetten alıkonması, ancak yargıç kararıyla gerçekleŐebilir.

IX . HAK ARAMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Madde 21 -Herkes, meşru b¼t¼n vasıta ve yollardan yararlanmak s¼retiyle, yakının, menfaat sahibi, davacı veyadavali olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Kimse, doğal yargıcından başka bir mercii ¼n¼nde yargılanamaz.

Herkes, davasının, yasa ile kurulmuŐ bağımsız ve taraf-

sız bir Mahkemece hakkaniyetle, aleni ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.

Yargı yoluna başvurma veya savunma hakkı, yeterli mali kaynaktan yoksun olanlara, Devletçe hukuksal yardım sağlanmasını da içerir.

Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasanın suç saymadığı bir eylemden dolayı cezalandırılmaz. Kimseye, işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasanın suç saydığı eyleme bağlı cezadan daha ağır ceza verilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

X . DİLEKÇE HAKKI

Madde 22 - Herkes, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilekçe ve şikayetleri hakkında, tek başına veya topluca, yetkili makamlara veya Yasama Meclislerine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR

I . AİLENİN KORUNMA HAKKI

Madde 23 - Aile, sosyal, ekonomik ve yasal alanlarda korunma hakkına sahiptir.

Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli önlemleri alır.

Evli olmayan ana ve evlilik dışı çocuğu da, sosyal, ekonomik ve yasal alanlarda aynı koruma hakkına sahiptirler.

Kimse, aile bağı içinde yaşamaya zorlanamaz.

II . MÜLKİYET VE MİRAS HAKKI

Madde 24 - Herkes, mülkiyet ve miras hakkına sahiptir.

Mülkiyet hakkının kullanılması, toplumsal yaşamın gereklerine, tarihi eserlerin ve doğal çevrenin korunması amacına aykırı olamaz.

Kimse, kamu yararı, doğal çevrenin ve tarihi eserlerin korunması amacı gerektirmedikçe ve yasada öngörölmüş hal ve koşullarda kendisine adil bir tazminat ödenmedikçe mülkiyet hakkından yoksun bırakılamaz.

III . SERBEST GİRİŞİM HAKKI

Madde 25 - Herkes, dilediği alanda serbest girişim, sözleşme yapma ve kişisel yada birlikleri kurma hakkına sahiptir.

IV . ÇALIŞMA HAKKI

Madde 26 - Herkes, özgürce mesleğini ve çalışacağı yeri seçme ve onu uygulama hakkına sahiptir.

Herkes, çalışmak için yeteneklerini geliştirici ve isteklerine uygun bir meslek eğitimi hakkına sahiptir.

Kimse, keyfi nedenlerle işinden alıkonamaz veya başka bir iş yapmaya zorlanamaz.

Herkes, adil çalışma koşulları hakkına sahiptir.

İşyerlerinde sağlıklı ve güvenli çalışma koşullarının yaratılması ve saygın bir yaşam sağlamaya elverişli bir ücret düzeyinin temini için gerekli önlemler alınır.

Her çalışan ücretli dinlenme hakkına sahiptir.

Çalışanların özgürce edindikleri bir işle yaşamlarını sağlama ve etkin biçimde koruma hakları güvence altındadır.

V . SENDİKA VE TOPLU SÖZLEŞME HAKKI

Madde 27 - Çalışanlar, önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Tüm çalışanlar, toplu sözleşme ve grev hakkı da içinde, toplu eylemde bulunma hakkına sahiptirler.

Grev hakkının kullanımı hiçbir koşula veya usule bağlanamaz.

Bakanlar Kurulu, askeri personelin, kolluk görevlilerinin, sağlık personelinin ve Bakanlık merkez yönetimine ve İl Yönetim Kuruluna doğrudan bağlı kamu personelinin grevlerini, iki kez olmak üzere en çok birer ay erteleyebilir. Bu süreler sonunda toplu sözleşme uyuşmazlığının giderilememesi halinde, diğer kamu personeli sendikalarının toplu sözleşme sonucu elde ettikleri en yüksek hak ve istekleri, grevleri ertelenen personele uygulanır.

Çalışanların, işyerlerinin ekonomik ve mali durumu hakkında düzenli olarak bilgilendirilme ve çıkarlarını etkileyebilecek kararların alınmasında kendilerine danışılma hakları vardır.

Çalışanların, sendikaları eliyle işyerlerinin yönetimine ve disiplin işlerine katılma hakları güvence altına alınır.

VI . SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK HAKKI

Madde 28 - Herkes, sosyal güvenlik, sağlık ve ubbi yardım isteme hakkına sahiptir.

Yeterli gelirden yoksun olanlar için ücretsiz sağlık ve sosyal koruma sağlanır.

VII . ÇEVRENİN VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Madde 29 - Çevrenin niteliğinin korunması, gözetilmesi ve geliştirilmesi ile tüketicilerin ve hizmetlerden yararlanan türlü zararlı ticari işlemlere karşı korunmaları devletin ve kamu tüzel kişiliklerin başta gelen ödevidir.

Devlet ve kamu tüzel kişileri, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar, bu amaçla her türlü önlemi alır.

VIII . EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI

Madde 30 - Herkes, kendi ana dilinde eğitim ve öğretim hakkına sahiptir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün yurttaşlar için zorunludur.

Eğitim ve öğretim, devlet okullarında ve eğitim kurumlarında parasızdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

I . YURTTAŞLIK

Madde 31 - Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı babanın veya ananın çocuğu Türkiye Cumhuriyeti yurttaşıdır.

Bakanlar Kurulu, başvuru halinde, yasanın öngördüğü koşullarda, bir kimseyi Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak kabul edebilir.

Anası ve babası Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olan evlilik dışı kimsenin başvurusu halinde, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığına kabulü zorunludur.

Doğumla veya kazanılmış yurttaşlık, kişiye bağlı bir hak olup, hiçbir biçimde geri alınmaz.

GEÇİCİ MADDE - Her ne nedenle olursa olsun, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığı kaybettirilmiş kimseler, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Türkiye Cumhuriyeti Yurttaşı sayılırlar.

II . SEÇME VE SEÇİLME HAKKI

Madde 32 - Yurttaşlar ve on yılı aşkın bir süredir Türkiye'de yaşayan ve Türkçe bilen yabancılar, yasada gösterilen koşullara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptirler.

Her düzeydeki yürüme organına seçilebilmek için, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olmak ve kamu hizmetine girme engelli olmamak zorunludur.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esasına göre, nisbi temsil sistemiyle yapılır. Seçme yaşı onsekiz, seçilme yaşı ise yirmibeştir.

III . SİYASİ PARTİ KURMA HAKKI

Madde 33 - Yurttaşlar, önceden izin almaksızın siyasi parti kurma, üye olma ve ayrılma hakkına sahiptirler. On yılı aşkın bir süredir Türkiye'de yaşayan ve Türkçe bilen yabancılar siyasi partilere üye olmak ve yönetim organlarına seçilmek hakkına sahiptirler.

Anayasanın başlangıcında belirtilen ilkeler temelinde bir dine, sosyal sınıfa veya katmana, ulus veya ulusal azınlığa veya cinsle bağlı olanların, bu niteliklerini belirten adlar kullanarak parti kurmaları serbesttir.

Tüzel kişilik kazanan ve ilk genel kurulunu yapan siyasi partiler, yönetim organlarını oluşturdukları il ve ilçelerde seçime katılma hakkına sahiptirler.

Seçime katılma hakkını kazanmış tüm siyasi partiler, devletçe yapılacak mali yardımdan ve kamu haberleşme organlarından eşit olarak yararlanır.

Siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyeti itibariyle denetimleri ve yargılanmaları Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkisi içindedir.

Siyasi Partilerin Tüzük, Program ve Faaliyetinin, İnsan Haklarına, Demokrasi ilkesine ve anayasanın egemenlik hakkına ilişkin hükümlerine aykırı olması ve şiddet niteliği taşımaları hallerinde, Anayasa Mahkemesince kapatılırlar.

IV . KAMU HİZMETLERİNE GİRME

Madde 34 - Her yurttaş, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada veya kamu görevlilerinin tayin ve yükselmelerinde, ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez ve tüm atama işlemleri açık yapılır.

Zorunlu eğitim ve öğrenimlerini bitirmemiş olanlar, kırsıtlılar, yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen yurt savunması ödevini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar ve kamu hizmetlerinden yasaklılar ile ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm aluş olanlar ve taksirli suçlar hariç olmak üzere üç yıldan fazla hapis cezasıyla veya affa uğramış olsalar bile zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüyeye kullanma, dolaylı iflas

gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle yada her türlü kaçakçılık suçlarından kesin hüküm giymiş olanlar ve belli bir mesleği yapmaktan men edilenler, kamu hizmetlerinde görev alamazlar.

V . YURT SAVUNMASI

Madde 35 - Yurt savunmasına katılma, kadın erkek tüm yurttaşların hakkıdır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

CUMHURİYETİN TEMEL KURULUŞU BİRİNCİ BÖLÜM YASAMA

I . YASAMA ORGANLARI

Madde 36 - Cumhuriyetin yasama erki, Türkiye Temsilciler Meclisi ve her ilin İl Genel Meclisi olmak üzere iki organdan oluşur.

A - TÜRKİYE TEMSİLCİLER MECLİSİ

1 . Kuruluşu

Madde 37 - Türkiye Temsilciler Meclisi, her ilin İl Genel Meclisi üyelerinin ortak toplantısıdır ve Anayasada gösterilen görevlere ilişkin olarak toplanır.

2 . Görev ve Yetkileri

Madde 38 - Devletin Merkez teşkilatının görevlerine, İl Genel Meclisleri arasındaki koordinasyonun ve İl Yönetimleri arasında eşgüdüm ve dayanışma ilişkilerinin kurulmasına ve uygulanmasına, ülke ölçeğinde kitle haberleşme ve iletişimine, genel ekonomik politikanın belirlenmesine, Devletin bütçesinin oluşturulmasına, para basılmasına yada tedavülden kaldırılmasına, genel kamu düzenine, Yargı faaliyetine, Sıkıyönetim ilanına, yurt savunmasına, dış politikanın oluşturulmasına, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle, uluslararası kurum ve topluluklarla yapılacak antlaşmaları onaylamaya, uluslararası hukukun meşru saydığı hallerde savaş ilanına ve Silahlı Kuvvetlerin yabancı ülkelere gönderilmesine, yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye topraklarını yada deniz ve hava sahasını kullanılmasına izin vermeye, Anayasa değişikliklerine ve seçimlere ilişkin konularda yasa koymak, değiştirmek veya kaldırmak, Türkiye Temsilciler Meclisinin görev ve yetkisindedir.

Türkiye Temsilciler Meclisi üç ay içinde Türkiye Tem-

silciler Meclisinde görüşülmesi koşuluyla, ülke kalkınmasının ve kamu düzeninin gereği olan ekonomik, mali, sosyal ve güvenlik konularında Bakanlar Kuruluna Yasa gücünde Kararname yetkisi verebilir. Süresi içinde Türkiye Temsilciler Meclisinde görüşülmeyen veya onanmayan kararnameler kendiliğinden yürürlükten kalkar.

B - İL GENEL MECLİSİ

1 . Kuruluş

Madde 39 - Her ilin İl Genel Meclisi, o il sınırları içinde oturan yurttaşların genel oyu ile seçilir.

İl Genel Meclisi üyelerinin sayısı, ülke genel nüfusu itibariyle eşitlik ve katılımcı demokrasi ilkelerine göre saptanacak oran ölçüsünde ve onbeş kişiden az olmamak üzere yasa ile belirlenir.

2. Görev ve Yetkileri

Madde 40 - İl Genel Meclisi, Anayasanın koyduğu esaslar dahilinde bağımsız ve özerk yasama yetkisine sahiptir.

Bu sınıfta, Türkiye Temsilciler Meclisinin görev ve yetkisi dışında kalan konularda yasa yokmak, değiştirmek ve kaldırmak, İl Yönetiminin bütçe ve kesim hesap yasa tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, belli konularda 39. maddedeki usul ve koşullara uygun olarak, İl Yönetim Kuruluna Yasa Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi vermek görev ve yetkisine sahiptir.

II . YASAMA ORGANLARININ ÜYELERİNİN SEÇİMİ

Mİ

Madde 41 - Yasama organının üyeleri, dört yılda bir yapılan genel seçimlerle belirlenir. Meclisteki eksilmeler ise, iki yılda bir yapılan ara seçimlerle tamamlanır.

Meclislerden herhangi birinde yarıdan çok istifa veya başka nedenlerle gerçekleşen eksilmelerle ilgili olarak Türkiye Temsilciler Meclisi, ara seçim takvimini beklemezsizin erken seçim kararı verebilir.

III . SEÇİMLERİN GÖZETİM VE DENETİMİ

Madde 42 - Seçimlerin gözetim ve denetiminin yargı organlarınınca yapılır.

Seçimlerin gözetim ve denetimimin nasıl yapılacağı itiraz yolları ve usulleri yasa ile düzenlenir.

Nihai itiraz mercii yargıtaıdır.

IV . YASAMA ORGANLARI ÜYELERİ

Madde 43 - Yasama organlarına seçilen üye, seçildiği ilin İl Genel Meclisi ve Türkiye Temsilciler Meclisi üyelikleri sıfatını birlikte taşır.

Meclis üyeleri, tüm yurttaşların ortak iradesini temsil ederler.

Meclis üyeleri hakkında, Meclisteki oy ve sözleri yada Meclis dışındaki çalışmaları nedeniyle soruşturma yapılamaz.

Meclis üyelerinin yasama dokunulmazlıkları ve üyeliğin düşmesi yasama meclisleri içtüzüğünde düzenlenir.

İl Genel Meclisi üyelerinin yasama dokunulmazlığını kaldırma kararına karşı itiraz Anayasa Mahkemesince incelenir.

IV . YASAMA ORGANLARININ ÇALIŞMASI

Madde 44 - Meclislerin; toplanması, tatili, Başkanın seçimi ve Başkanlık Divanının oluşumu, Meclis komisyonlarının kuruluşu, Siyasi Parti grupları ve faaliyeti, Meclis toplantılarının çalışma usulü, Yasa yada Kararname çıkarması ve soru veya gensoru gibi denetim çalışmaları, Yürütme organlarının güvenoylanması, Meclis çalışmalarının açıklığının sağlanması, Meclisin Yürütme ve Yargı organlarıyla ilişki biçimleri, protokol esasları, Meclis üyelerinin görev, sorumluluk ve yetkileri yada özlük hakları ve ödenek ve yollukları, Meclisin iç hizmet ve kolluk görevlerinin yapılandırılması gibi tüm faaliyeti, Siyasi Parti gruplarının kuvvetleri oranında temsili esasına, katılımcı gruplarının kuvvetleri oranında temsili esasına, katılımcı demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine göre Türkiye Temsilciler Meclisince hazırlanan Yasama Meclisleri İç Tüzüğüne düzenlenir.

Siyasi Partilerin Meclis grupları, Türkiye Temsilciler Meclisinde en az onbeş üyeden, İl Genel Meclisinde ise, en az 5 üyeden oluşur.

Meclislerin Başkanlık Divanı ; İl Genel Meclisinde, Meclis Başkanı ve Yardımcıları olmak üzere üç üyeden, Türkiye Temsilciler Meclisinde ise, Başkan, Yardımcıları ve Yazman üyeler olarak en az onbeş üyeden oluşur. Türkiye Temsilciler Meclisi Başkanlık Divanı, sürekli Ankara'da çalışır.

Meclislerce kabul edilen Yasa, Kararname ve Tüzüklerle ilgili olarak yargı yolu açıktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜRÜTME

I . YÜRÜTMENİN KURULUŞU

Madde 45 - Cumhuriyetin yürütme erki, Merkezi ve Yerinden Yönetim esaslarına göre kurulur.

Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu, Merkezi Yönetimi; Vali, İl Yönetim Kurulu, Kaymakam ve Muhtar ile kamu tüzel kişilikleri olarak Belediyeler ve kamu niteliğindeki kuruluşlar da yerinden yönetim organlarını oluştururlar.

A - MERKEZİ KURULUŞ

1 . CUMHURBAŞKANI

a . Seçimi ve Tarafsızlığı

Madde 46 - Cumhurbaşkanı, Türkiye Temsilciler Meclisinde, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış olan Meclis üyeleri arasından, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğınca ve gizli oyla beş yıllık bir süre için seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Bir kimse arka arkaya iki kez Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilen partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Temsilciler Meclisi ve İl Genel Meclisi üyelikleri sona erer.

b. Görev ve Yetkileri

Madde 47 - Cumhurbaşkanı Türkiye Cumhuriyetini ve Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının birliğini temsil eder.

Cumhurbaşkanı, yabancı devletlere, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Cumhurbaşkanı, Yasama faaliyetinin Anayasaya uygunluğuna nezaret eder; Yasa ve Yasa gücünde Bakanlar Kurulu veya İl Yönetim Kurulu Kararnamelerini imzalar.

Cumhurbaşkanı, Yasa ve Yasa gücündeki Bakanlar Kurulu veya İl Yönetim Kurulu Kararnamelerini, bir kere olmak üzere yeniden görüşülmek üzere ilgili organa iade edebilir.

Yasa ve Yasa gücündeki Kararnamenin yeniden imzalanmak üzere gönderilmesi üzerine, Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir.

Cumhurbaşkanına gönderilen Yasa ve Yasa gücündeki Bakanlar Kurulu veya İl Yönetim Kurulu Kararnameleri hakkında Cumhurbaşkanı'nın on gün içerisinde işlem yapılmazsa, imzalanmış sayılır.

c . Sorumluluğu

Madde 48 - Cumhurbaşkanı, görevleriyle ilgili işlemlerden sorumlu değildir.

Cumhurbaşkanı, vatan hainliğinden dolayı, Türkiye Temsilciler Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayının üçte ikisinin kararı ile suçlanabilir .

Türkiye Temsilciler Meclisi'nin bu kararına karşı, Cumhurbaşkanı on gün içinde Anayasa Mahkemesi'ne itiraz edebilir. Anayasa Mahkemesi itirazı onbeş gün içinde sonuçlandırır.

d . Cumhurbaşkanı vekillik etme

Madde 49 - Cumhurbaşkanı hastalık veya yurtdışına çıkma gibi nedenlerle geçici olarak görevinden ayrılması halinde görevine dönene kadar; ölüm, çekilme veya başka bir nedenle Cumhurbaşkanı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar Türkiye Temsilciler Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanı vekillik eder.

e . Görevinin sona ermesi

Madde 50 - Cumhurbaşkanı görev süresinin dolmasına onbeş gün kalınca veya Cumhurbaşkanlığı makamı boşalınca, Türkiye Temsilciler Meclisi yeni Cumhurbaşkanı seçer ; Türkiye Temsilciler Meclisi toplanık değilse, hemen toplantıya çağrılır.

2 . BAŞBAKAN

a . Atanması

Madde 51 - Başbakan, Cumhurbaşkanı'nca Türkiye Temsilciler Meclisi arasından atanır.

b . Görev, yetki ve sorumlulukları.

Madde 52 - Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlar arasında işbirliği ve koordinasyonu yürütür. Başbakan Yardımcılarının görevlerini belirler.

Ülke içinde ve dışında Hükümeti temsil eder.

Başbakan, Hükümetin uygulamalarından, tüm Bakanlar Kurulu üyeleriyle birlikte Türkiye Temsilciler Meclisine karşı sorumludur.

Başbakanın istifa etmesi veya Türkiye Temsilciler Meclisi Kararı ile Yüce Divana verilmesi halinde Hükümet istifa etmiş sayılır.

III . BAKANLAR KURULU

a . Kuruluşu

Madde 53 - Bakanlar Kurulu, Başbakan ve yeteri kadar Başbakan Yardımcısı ve Bakanlardan oluşur.

Başbakan Yardımcıları ve Bakanlar, Türkiye Temsilciler Meclisi üyeleri veya seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır.

Türkiye Temsilciler Meclisinin güvenoyundan sonra göreve başlar.

b. Görevi, yetkisi ve sorumluluğu

Madde 54 - Bakanlar Kurulu, Anayasanın 38. maddesinde sayılan Türkiye Temsilciler Meclisinin görev ve yetkisi kapsamındaki konular çerçevesinde iş bölümü esasına göre çalışır.

Bakanlıkların görev ve yetki alanı içindeki tüm kurum ve kuruluşlar, ilgili Bakana bağlı ve sorumludurlar.

Açık olan bir Bakanlığa veya özürlü olan bir Bakana, Başbakanın görevlendireceği bir Bakan vekillik eder. Ancak, bir Bakan, birden fazlasına vekillik edemez.

Başbakan Yardımcıları ve Bakanlar, Başbakana karşı sorumlu olup, ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındaki kişi, kurum ve kuruluşların eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Türkiye Temsilciler Meclisi kararıyla Yüce Divana verilen bir Bakan, Bakanlıktan düşer.

Herhangi bir nedenle boşalan bir Bakanlığa en çok onbeş gün içinde atama yapılır.

Bakanlar Kurulunun, göreve başlarken veya görevi sırasında verilen güvensizlik oyu nedeniyle, onsekiz aylık bir süre içinde, iki kez düşmesi ve üçüncü kez güvensizlik oyu verilmesi halinde, Başbakan, Cumhurbaşkanından seçimlerin yenilenmesini isteyebilir. Bu istek üzerine, Cumhurbaşkanı, Meclistelerin Başkanlarına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayınlanır ve hemen seçime gidilir.

B , YERİNDEN YÖNETİM KURULUŞU

1 . VALİ

a. Seçimi ve tarafsızlığı

Madde 55 - Vali, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış ve seçilme yeterliliğine sahip olan ve son beş yıldır o ilde ikamet eden yurttaşlar arasından beş yıl için doğrudan doğruya genel oyla seçilir.

Bir kimse, arka arkaya iki kez seçilemez.

Vali seçilen, partisi ile ilişkisi kesilir.

b. Görev ve yetkileri

Madde 56 - Vali, İl Yönetim Kuruluşunu ve il sınırları

içinde yaşayan tüm yurttaşları temsil eder.

Bu sıfatla, il ölçeğinde, Cumhurbaşkanının özgün görev ve yetkileri dışındaki görev ve yetkilerine sahiptir.

c. Sorumluluğu

Madde 57 - Vali, görevleriyle ilgili işlemlerden sorumlu değildir.

Vali, vatan hainliğinden dolayı Türkiye Temsilciler Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının üçte ikisinin kararı ile suçlanabilir.

Bu karara karşı, Vali, bir hafta içerisinde Anayasa Mahkemesine itiraz edebilir. Anayasa Mahkemesi itirazı onbeş gün içinde sonuçlandırır.

d . Valiye vekillik etme

Madde 58 - Valinin hastalık veya yurtdışına çıkma gibi nedenlerle geçici olarak görevinden ayrılması halinde, görevine dönene kadar; ölüm, çekilme veya başka bir nedenle Valilik Makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar İl Genel Meclisi Başkanı vekillik eder.

e . Görevinin sona ermesi

Madde 59 - Valinin görev süresi, genel seçimlerle seçilen yeni Valinin görevi teslim aldığı anda kendiliğinden sona erer.

Valinin görevinin süresinden önce, ölüm ve istifa veya başka bir nedenle son bulması halinde, ara seçimler yapılmaya kadar İl Genel Meclisi Başkanı Valilik görevini sürdürür.

2 . İL YÖNETİM KURULU

a . Kuruluşu

Madde 60 - İl Yönetim Kurulu, Vali ve on Vali Yardımcısından oluşur.

Vali Yardımcıları, o ilde en az üç yıldır oturan ve kamu hizmetine girme yeterliliğine sahip Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları arasında Vali tarafından atanır.

İl Genel Meclisinin güvenoyundan sonra göreve başlar.

b . Görev ve yetkileri

Madde 61 - İl Yönetim Kurulu, Anayasanın 40. maddesinin İl Genel Meclisine tanıdığı görev ve yetkisi içinde kalan ve ilin yönetimi için gerekli olan tüm işleri yürütmekle görevli ve yetkilidir.

İl Yönetim Kurulunun görev ve yetkisi içinde bulunan işler, işlerin niteliğine ve işbölümü esasına göre Vali tarafından belirlenir ve Vali Yardımcıları arasında paylaşılır.

Vali yardımcılarının işlerinin tanım ve ayrımı, İl Genel Meclisinin güvenoylamasından sonra değiştirilemez.

c . İl Yönetim Kurulunun görevinin sona ermesi
Madde 62 - Genel seçimlerle veya Valinin veya İl Yönetim Kurulunun üçte ikisinin istifası halinde, İl Yönetim Kurulunun görevi sona erer.

Görevi sona eren İl Yönetim Kurulu, yeni İl Yönetim Kurulu güvenoyu alana kadar görevini sürdürür.

3 . İLÇE VE KÖY YÖNETİM KURULUŞLARI

Seçimi ve görevleri

Madde 63 - Kaymakam, Muhtar ve Köy Meclisleri, son bir yıldır o ilçede veya köyde oturan, kamu hizmetine girme engeli bulunmayan zorunlu öğrenimini yapmış, seçilme yeterliğine sahip yurttaşlar arasından doğrudan ve gizli oyla dört yıl için seçilir.

Kaymakamın yasanın öngördüğü nitelikte mesleki yüksek öğrenim yapmış olması zorunludur.

İlçe ve Köy Yönetim Kuruluşlarının görev, yetki ve sorumlulukları İl Genel Meclisince Yasa ile düzenlenir.

4 . BELEDİYELER

Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi

Madde 64 - Belediye Başkanı ve Belediye Meclisleri, kamu hizmetine girmeye engeli olmayan ve aday olduğu yerde bir yıldır oturan yurttaşlar arasından doğrudan ve gizli oyla dört yıl için seçilirler.

Belediyelerin, Belediye organlarının işleyişi, görev, yetki ve sorumlulukları, özerklik esasına göre, İl Genel Meclisince Yasa ile düzenlenir. .

Belediye Meclislerinin organlarının oluşumu ve çalışması, Türkiye Temsilciler Meclisinin içtüzük hükümlerine göre yapılır.

5. KAMU NİTELİĞİNDEKİ KURULUŞLAR

Kuruluş görev ve işleyisi

Madde 65 - Eğitim, öğrenim, kitle haberleşme ve ekonomi alanlarında veya mesleki dayanışma çerçevesinde kamu niteliğinde kuruluşlar, İl Genel Meclisince Yasa ile kurulur. Yasa, bu kuruluşların, kuruluş özelliklerini, organlarını, görev, yetki ve sorumluluklarını, katılımcı demokrasi ilkeleri ve özerklik esaslarına göre düzenler.

Meslek kuruluşlarının ve üst birliklerinin yasal düzenlenmesi, Türkiye Temsilciler Meclisince yasa ile yapılır.

II. YÜRÜTMENİN ÇALIŞMA ESASLARI

1 . Yönetim görevinin genel ilkeleri

a . Yönetmelikler

Madde 66 - Merkezi ve yerinden yönetim organlarının tümü, kendi görev alanlarını ilgilendiren Yasaların uygulanmasını sağlamak üzere ve yasaya aykırı olmamak koşuluyla yönetmelikler çıkarırlar.

Yönetmelikler, Merkezi Yönetim düzeyinde Danıştayın, İl Yönetim düzeyinde ise Bölge İdare Mahkemesinin, ilçelerde ise İdare Mahkemesinin incelemesinden geçirilerek hazırlanır ve Resmî Gazetede yayınlanır.

b. Yasaya aykırı emir

Madde 67 - Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, Yönetmelik, Yasa veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yinelerse emir yerine getirilir; bu halde emri yerine getiren sorumluluktan tutulamaz.

Konusu suç oluşturan veya haksız fiil sayılan emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

c . Yargı yolu

Madde 68 - Yürütmenin her türlü eylemi ve işleminin karşı yargı yolu açıktır.

Yürütme yetkisi, Yasa denetimini etkisiz hale getirilecek biçimde kullanılamaz.

Yürütme, kendi işlem ve eylemlerinden doğan her türlü zararı ödemekle yükümlüdür.

d . Açıklık

Madde 69 - Yürütmenin her kademesi yada yürütme bünyesindeki her kurum veya kuruluş, İl Genel Meclisi üyelerinin incelemek üzere istedikleri her bilgi ve belgeyi açıklamak ve örneğini vermek zorundadır.

Yürütmenin tüm kademeleri veya yürütme bünyesinde yer alan tüm kurum yada kuruluşlar, yurttaşların kendilerini ilgilendiren bilgi ve belgeleri, kendilerine bildirmek ve örneklerini vermek zorundadır.

e . Bütçe

Madde 70 - Devletin, İl Yönetimlerinin, kamu tüzel kişiliklerinin ve Kamu niteliğindeki kuruluşların tüm faaliyeti, hazırlayacakları bütçe çerçevesinde olur.

Bütçelerin denetlenmesi, Merkezi Yönetim düzeyinde Türkiye Temsilciler Meclisince; Yerinden Yönetim Kuruluşun-

da ise İl Genel Meclisince yapılır.

Bütçe dışı birikim ve harcama yapılamaz.

f . Vergi

Madde 71 - Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, gerçekleştiren gelirine ve sahip olduğu malvarlığına göre vergi vermekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harçlar ve benzeri mali yükümlülükler, ancak Yasa ile konulur.

Yasanın belli ettiği yukarı ve aşağı haller içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla, vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla nisbet hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya Merkezi Yönetim düzeyinde Bakanlar Kurulu ve illerde de İl Yönetim Kurulu yetkilidir.

2. Yönetim görevinin özel düzenleme ve ilkeleri

a. Silahlı Kuvvetler

Madde 72 - Silahlı Kuvvetler, Merkezi Yönetim kuruluşunda yer alır. İlgili Bakanlığa bağlı ve sorumludur.

Silahlı Kuvvetler gönüllülük ve ücretli personel bulundurma esasına göre kurulur.

Silahlı Kuvvetlerin kuruluş özellikleri, işleyişi, kapsamı, nitelikleri, denetim usulleri, Türkiye Temsilciler Meclisince Yasa ile düzenlenir.

b . Kolluk Kuvveti

Madde 73- Kolluk Kuvveti, Yerinde Yönetim Kuruluşunda yer alır. İlgili Vali Yardımcısına bağlı ve sorumludur.

Kolluk Kuvveti, iç güvenliği sağlamakla yükümlüdür.

Kolluk Kuvvetinin kuruluş özellikleri, işleyişi, kapsamı, nitelikleri, denetim usulleri İl Genel Meclisince Yasa ile düzenlenir.

3. Olağanüstü Yönetim İlkeleri

a . Olağanüstü hal uygulaması

Madde 74 - Doğal afet, açlık, kıtlık niteliğinde başgösteren nedenlerle, İl Yönetim Kurulu, bir ay süreyle olağanüstü hal uygulamasına karar verir ve bunu hemen İl Genel Meclisinin onayına sunar. İl Genel Meclisi, olağanüstü hal uygulamasını, süre itibarıyla kısaltabileceği gibi uzatabilir veya tümüyle kaldırabilir.

İl Genel Meclisi toplanık değilse, hemen toplantıya çağrılır.

Meclis, her defasında, iki ayı aşmamak üzere olağanüstü hal uygulamasını uzatabilir.

Olağanüstü hallerde yurttaşlar için konulabilecek para, mal ve çalışma yükümleri ile bu hallerin ilanı, yürütülmesi ve

kaldırılması ile ilgili usuller yasa ile düzenlenir.

b . Sıkıyönetim

Madde 75 - Savaş hali, savaş gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya yurt bütünlüğüne ve Cumhuriyete karşı örgütlü ve silahlı kalkışma niteliğinde eymlemlerin ortaya çıkması nedenleriyle, Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilan edebilir ve bunu hemen Türkiye Temsilciler Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi tamamıyla de kaldırabilir veya ilanı edilen sıkıyönetimin kapsamında tutulan bölgenin genişliğini değiştirebilir. Meclis, toplantık değilse, hemen toplantıya çağırılır.

Sıkıyönetimin, her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Temsilciler Meclisinin kararına bağılıdır.

Sıkıyönetim halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hak ve özgürlüklerin nasıl korunacağı Yasa ile düzenlenir. Yasada, yargı faaliyetine ilişkin düzenleme yapılamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGI

A . GENEL HÜKÜMLER

I . YARGI ORGANLARININ BAĞIMSIZLIĞI

Madde 76 - Yargıçlar ve Savcılar, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasa, Yasaya, Hukuka ve vicdani kanaatlerine göre karar verirler.

Hiçbir organ, makam, mercii veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında Mahkemelere, Yargıçlara ve Savcılara genel nitelikte de olsa, emir ve talimat veremez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görölmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz. Görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve Yürütme organları ile yönetim görevi yapan tüm kurum ve kuruluşlar Mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar, kurum ve kuruluşlar, Mahkeme kararını hiçbir biçimde değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geçiktiremez.

II . YARGIÇLIK VE SAVCILIK TEMİNATI

Madde 77 - Yargıçlar ve Savcılar görevden alınamaz.

Kendileri istemedikçe Yasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir Mahkemenin veya kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa, aylıklarından ve özlük haklarından yoksun kılınmaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bir bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına yetkili kurullarınca karar verilenler hakkında yasadaki istisnalar saklıdır.

III . YARGIÇLIK VE SAVCILIK MESLEĞİ

Madde 78 - Yargıçların nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk ve yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, Mahkemelerin bağımsızlığına göre ve özerk bir statü çerçevesinde, Yasa ile Türkiye Temsilciler Meclisince düzenlenir.

Yargıçlar ve Savcılar, Yasada belirtilenden başka, genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

IV . DURUŞMANIN AÇIK VE KARARLARIN GEREKÇELİ OLMASI

Madde 79 - Her derecedeki yargılama herkese açıktır.

Duruşmalardan bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına, ancak genel ahlakın ve kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilir.

Bütün Mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

V . MAHKEMELERİN KURULUŞU

Madde 80 - Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyisi ve yargılama usulleri Yasa ile Türkiye Temsilciler Meclisince düzenlenir.

VI . ASKERİ YARGI

Madde 81 - Askeri Yargı, Askeri Mahkemeler ve Disiplin Mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu Mahkemeler, asker kişilerin askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askeri Mahkemeler, asker olmayan kişileri, askeri hizmet ve görevlerle ilgili suçlara katılmaları halinde yargırlarlar.

Askeri Mahkemelerdeki Yargıç ve Savcıların yargıçlık ve savcılık niteliğine sahip olması şarttır.

Askeri Yargı organlarının kuruluşu , işleyişi, Askeri Yargıç ve Savcılarının özlük işleri, Askeri Yargıç ve Savcılarının, Askeri Kurum, Kuruluş veya Komutanlıklarla ilişkileri , Mahkemelerin bağımsızlığı, Yargıç ve Savcılarının teminatı esaslarına göre Yasa ile Türkiye Temsilciler Meclisince düzenlenir.

B . YÜKSEK MAHKEMELER

I . YARGITAY

Madde 82 - Yargıtay, Adliye ve Askeri Mahkemelerce verilen kararların son inceleme merciidir. Yasa ile gösterilen belli davalara da ilk ve son derece Mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri birinci sınıfa ayrılmış Yargıç, Askeri Yargıç ve Cumhuriyet Savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hakimler ve Savcılar Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir

Yargıtay organlarının belirlenmesi ve çalışma usulleri, hukukun üstünlüğü, Mahkemelerin bağımsızlığı ve Yargıç ve Savcı teminatı esaslarına göre Yasa ile düzenlenir.

II . DANIŞTAY

Madde 83 - Danıştay, İdare Mahkemelerince verilen kararların son inceleme merciidir. Yasa ile gösterilen belli davalara da ilk ve son derece Mahkemesi olarak bakar.

Anayasanın 82. maddesi esaslarına göre kurulur ve çalışır.

III . UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ

Madde 84 - Uyuşmazlık Mahkemesi, Adli, İdari ve Askeri Yargı Mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişi Yasa ile Türkiye Temsilciler Meclisince düzenlenir. Bu Mahkemenin Başkanlığını, Anayasa Mahkemesince kendi asil ve yedek üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar.

Uyuşmazlık mahkemesi üyeleri, Anayasanın 82. maddesindeki esas ve usule göre seçilir.

C . YÜKSEK YARGIÇLAR VE SAVCILAR KURULU

I . KURULUŞU

Madde 85 - Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kurulu, Yüksek Mahkeme üyelerinin ve Barolar Birliği delegelerinin kendi üyeleri arasından ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla dört yıl için seçilir.

Kurul üyelerinin dördü Yargıtay, üçü Danıştay ve ikisi de Türkiye Barolar Birliğinden oluşur.

Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kurulu, onbir asil ve üç yedek üyeden kurulur.

Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kurulunun Kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bölümlerin görevleriyle toplanu ve yeter karar sayıları, Başkan ve üyelerin aylık ve ödenekleri, bütçesi özerklik esasına göre Yasa ile düzenlenir.

II . GÖREV VE YETKİLERİ

Madde 86 - Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kurulu, Yargıç ve Savcılarının özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka Mercilere başvurulamaz.

Bir Mahkemenin veya bir Yargıcın kadrosunun kaldırılması veya bir Mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Yargıç ve Savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturma, Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kuruluna bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş Yargıç ve Savcılar eliyle yapılır. Müfettiş Yargıç ve Savcılar, Yargıç ve Cumhuriyet Savcıları ile bu meslekten sayılar arasından Yüksek Yargıçlar ve Savcılar Kurulunca atanır. Müfettiş Yargıç ve Savcılarının nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulaması, yargıçlık ve Savcılık teminatı esaslarına göre Yasa ile düzenlenir.

D - ANAYASA MAHKEMESİ

I . KURULUŞU

1 . Üyelerin Seçimi

Madde 87 - Anayasa Mahkemesi, onbeş asil ve beş yedek üyeden oluşur. Anayasa Mahkemesi üyeleri, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Barolar Birliği Genel Kurullarınca, üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Her kuruluştan eşit sayıda üye alınır.

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir başkan ve bir başkan vekili seçer.

Anayasa Mahkemesine, asıl ve yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay veya Danıştayda, Başkanlık, üyelik, Başsavcılık, Başkanunsözcülüğü veya üniversitelerde Hukuk, İktisat ve Siyasal Bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi Yedek üyeleri de, aynı esas ve usullerle seçilir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri ve yedek üyeleri, resmi veya özel hiçbir başka görev alamazlar.

2 .Üyeliğin sona ermesi

Madde 88 - Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşında emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin yargıçlık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

II . GÖREV YETKİLERİ

Madde 89 - Anayasa Mahkemesi, Yasaların, Yasa Hükümündeki Bakanlar Kurulu veya İl Yönetim Kurulu Kararnamelerinin ve Meclis İçtüzüğü'nün Anayasaya uygunluğunu denetler.

Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu üyeleri, Vali ve Yargıtay, Danıştay, Yüksek Hakimler ve Savcılar Kurulu ile kendi üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine Anayasa Mahkemesinin, Yüce Divan sıfatıyla yargılama-sında Savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.

III . YARGILAMA VE ÇALIŞMA USULÜ

Madde 90 - Anayasa Mahkemesi, Yasa, Kararname ve Meclis İçtüzüğü'nün Anayasaya uygunluğu denetimini, dosya üzerinden, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ile Siyasi Partilerin kapatılması hakkındaki davaları ise, duruşmalı olarak ince-ler.

Anayasa Mahkemesi, Anayasaya uygunluk denetimini, Cumhurbaşkanı, Yasama Meclislerinde grubu bulunan Siyasi Partiler, Vali, son genel seçimlere katılmış Siyasi Partiler, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yüksek Hakimler ve

Savcılar Kurulu, üniversiteler ve baroların doğrudan iptal davası ile başvurusu üzerine yapar.

Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen Yasanın, Yasa gücündeki Kararname-nin veya İçtüzüğün Resmi Gazetede yayınlanmasından itibaren doksan gün geçmesiyle düşer.

Anayasa Mahkemesi, Anayasaya uygunluk denetimini, görmekte oldukları dava ile ilgili Yasa maddesinin Anayasaya aykırı olduğuna re'sen veya talep üzerine karar veren Yargıtay, Danıştay ve Mahkemelerin başvurusu üzerine de yapar.

Bu halde, Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, Mahkeme, ilgili Yasanın anayasaya uygun olup olmadığına karar verir. Ancak bu karar, yürütülmekte olan dava bakımından hüküm doğurur.

IV . ANAYASA MAHKEMESİNİN KARARLARI

Madde 91 - Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir.

Anayasa Mahkemesinin kararları Resmi Gazetede gerekçeli olarak hemen yayınlanır.

İptaline karar verilen Yasa, yasa gücündeki Kararname veya Meclis İçtüzüğü veya ilgili hükümleri yürürlükten kalkar.

İptal kararı geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları, Devletin Yasama, Yürütme ve Yargı organlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

V ANAYASA MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE ÇALIŞMASI

Madde 92 - Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri, yasa ile; Mahkemenin çalışma tarzı ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Yasa, Mahkemenin özerkliği ve bağımsızlığı esaslarına göre düzenlenir.

GEÇİÇİ MADDE - Yürürlükteki tüm Yasa, Yasa gücündeki Kararnameler ve Meclis içtüzüğü hükümleri, Anayasanın yürürlüğe girmesi tarihinden itibaren bir yıl içinde 90. maddeye sayılan hak sahiplerinin başvurusu ile Anayasa Mahkemesince incelenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

SON HÜKÜMLER

I . ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ

Madde 93 - Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Temsilciler Meclisinin üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değişirme teklifinin kabulü, Meclisini üye tamsayısının üçte iki oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkrada öngörülen kayıtlar dışında, Yasaların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki Yasanın Anayasa-ya uygunluğu Anayasa Mahkemesince denetlenir.

II . BAŞLANGIÇ VE KENAR BAŞLIKLARI

Madde 94 - Bu Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten Başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralanma ve bağlantıyı gösterir. Anayasa metninden sayılmaz.

III . ANAYASANIN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ

Madde 95 - Anayasa, halkoyuna sunulup kabul edilince, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası olur ve halkoyu sonuçlarıyla birlikte Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girer.

